

ЕКСПЕРТИЗА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ**EXPERTISE IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE**

**Тімашов В.О., д.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
Державний торговельно-економічний університет**

**Ковальова Д.С., студентка I курсу факультету міжнародної торгівлі та права
Державний торговельно-економічний університет**

Стаття присвячена визначенню поняття та аналізу терміну «судова експертиза» в адміністративному судочинстві. Порівняно визначення «судова експертиза» згідно різних законодавчих джерел. Обґрунтовано, що судова експертиза є однією із важливих складових частин проведення адміністративного процесу.

Зазначено та розкрито декілька думок, щодо того, як провідні юристи трактують термін «судова експертиза». У даній статті досліджено та розкрито визначення терміну «експертиза» саме із сукупності процесуальних дій які спрямовані на одержання висновку експерта.

Зібрано та підсумовано матеріал з чинних законодавчих актів та проаналізовано роботи вітчизняних науковців, які стосуються даної теми. Досліджено правову складову проведення експертизи в Україні.

Визначено вичерпний перелік умов та підстав за якими може бути призначена судова експертиза згідно з чинним законодавством. Зазначено, що саме є об'єктом судової експертизи та з якою метою цей об'єкт може бути переданий на дослідження.

Вказано, хто може проводити експертизу, та за яких критеріїв особа не може залучатися, як експерт в проведенні дослідження. Також визначено перелік державних спеціалізованих органів, які за ініціативою сторони справи або адміністративного суду, уповноваженні проводити судові експертизи.

Розкрито основні види проведення експертиз, які можуть бути застосовані не тільки при проведенні адміністративного провадження. Надано пояснення стосовно змісту кожного виду зазначених експертиз. Виділено головні вимоги, щодо складання та винесення висновку експертом згідно з чинним законодавством.

На основі аналізу викладеного матеріалу даної статті, винесено певні висновки в яких визначено, що саме слід розуміти під дослідженням судової експертизи в адміністративному судочинстві. Та що саме цей правовий інститут об'єднує в собі стосовно адміністративного провадження.

Висновок судової експертизи є одним з доказів в адміністративному провадженні, тому важливо щоб він був вірний та неупереджений. Беручи до уваги цей факт, було надано рекомендації, щодо забезпечення винесення незалежного висновку експертом, упереджуючи будь який вплив на нього.

Ключові слова: адміністративний суд, адміністративне провадження, судова експертиза, експерт, державна експертна установа, об'єкт експертизи, висновок судової експертизи.

The article is devoted to the definition of the concept and analysis of the term court examination in administrative proceedings. Comparatively the definition of «court expertise» according to various legislative sources. It is substantiated that judicial expertise is one of the components of the administrative process.

Several opinions have been referred to and disclosed, about how leading lawyers interpret the term «court examination». This article investigates and reveals the definition of «examination» from a set of procedural actions that are aimed at obtaining the expert's opinion.

The material has been collected and summarized from the current legislative acts and analyzed the work of scientists concerning the topic of this article. References to legal acts and articles that were used in preparation in writing this work were provided.

Provided comprehensive list of conditions and grounds for which may be assigned a judicial examination in accordance with the current legislation. It is determined what is the object of court examination and for what purpose this object can be transferred for research.

It is indicated who can carry out the examination, and at what criteria the person cannot be involved as an expert in the judicial expertise. The list of state specialized bodies, which on the initiative of the case parties or the Administrative Court to conduct judicial examinations, is also defined.

Revealed the main types of examinations that can be applied not only when conducted administrative proceedings. An explanation for the content of each type of expertise is provided. The main requirements for drawing up and issuing a conclusion by the expert are highlighted, according to the current legislation.

Based on the analysis of the presented material related to this topic, the relevant conclusions are drawn. It determines that what should be understood by the study of court examination in administrative proceedings. And what this legal institute combines in relation to administrative proceedings.

The conclusion of court examination is one of the types of evidence in administrative proceedings, so it is important that it is faithful and impartial. Considering this fact, recommendations were given to ensure that an independent opinion by an expert, prejudice with any impact on it.

Key words: administrative court, administrative proceeding, court examination, expert, state specialized bodies in judicial examination, object of court examination, the conclusion of court examination.

Постановка проблеми. Існує багато матеріалів та статей щодо визначення терміну «експертиза» в судочинстві, її видів та форм проведення. Але досконалого визначення, що саме позначає цей термін в адміністративному процесі не урегульовано в законодавчих актах, та наразі існує невелика кількість робіт, які розкривають цю тему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми. Окремі питання з теми цієї статті, були проаналізовані в роботах таких вчених, як: Ю.П. Битяк, О.В. Джафарова, Е.А. Зайцева, М.І. Корнієнко, Е.Р. Росинська, Т.В. Сахнова, А.Р. Шляхов, М.Г. Щербаковський та інших вітчизняних та закордонних вчених.

Актуальність. Насущність розкриття даної теми викликана тим, що рівень залучення експертів або експертних установ починає стрімко зростати з появою та модернізацією технологій, які спричиняють розвиток та збільшення кола досліджень експертів. Через те, з'явилася потреба в організації та структуризації основних моментів, які стосуються судової експертизи в адміністративному провадженні.

Мета цієї статті, це дослідження та аналіз терміну «судова експертиза» крізь призму адміністративного процесу, та збір й структуризація інформації з нормативно-правових актів чинного законодавства, які стосуються цієї теми.

Виклад основного матеріалу. У правовій науковій літературі існує думка, що поняття «судова експертиза» має кілька значень:

1) як дослідження обставин справи, проведене об'язаною особою для надання висновку з питань, які цікавлять суд, й вимагають для свого вирішення спеціальних знань у сфері науки, техніки, мистецтва або професійного досвіду;

2) як сукупність процесуальних дій, спрямованих на одержання доказу – висновку експерта;

3) як система установ, які займаються проведенням експертиз [1].

Термін «судова експертиза», у цій статті, буде розглядатися саме як сукупність процесуальних дій, які призначені для її проведення, щоб отримати висновок експерта, який надалі може слугувати доказом в адміністративному провадженні.

Спочатку, щоб зрозуміти що саме законодавець має на увазі під визначенням «судова експертиза», проаналізуємо законодавчі акти на визначення цього поняття. Так у статті 1 Закону України «Про судову експертизу» на законодавчому рівні закріплюється термін «судова експертиза» в якому визначається що судова експертиза є дослідженням на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [2].

Також, згідно зі статтею 81 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ), можливо надати інше визначення терміну «експертиза». Експертиза – це дослідження на вимогу суду поданих ним об'єктів, яке проводиться експертами на базі спеціальних знань і на науковій основі з метою одержання даних про факти, що мають значення для правильного вирішення справи [3].

Інститут судової експертизи розвивається стрімкими темпами, його починають використовувати в багатьох адміністративних справах, в яких необхідно отримати висновок експерта, як один із доказів для судового провадження. Тому питання про те, як призначити відповідне дослідження, та за яких умов це можна зробити, постає дуже гостро. Згідно КАСУ визначається два варіанти проведення експертизи: за замовленням учасників процесу та за ухвалою адміністративного суду.

Якщо даний процес відбувається безпосередньо з ініціативи учасників справи, то він може бути проведений як під час так й до судового розгляду. А якщо експертиза проводиться лише за ухвалою адміністративного суду, то провадження у справі має бути призупинене на час її проведення.

Експертиза повинна призначатися коли суддя та сторони процесу не є спеціалістами в галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. В такому випадку, суд призначає експертизу за клопотанням однієї зі сторін або в окремих випадках за ініціативою суду, та утврджує експерта або експертну установу.

Проаналізувавши відповідну літературу, було визначено що призначення експертизи може відбуватися за сукупності декількох умов, а саме:

1) щоб надати відповідь на конкретно визначені питання (з'ясувати певні обставини), які мають значення для справи без яких встановлення відповіді (обставин) неможливе;

2) жодна зі сторін не надала суду висновку експерта з конкретно визначених питань;

3) висновки експертів, які надали сторони, викликають обґрунтовані сумніви щодо їх правильності.

Підставою для проведення експертизи є: заява (ухвала, постанова) про призначення експертизи, складена уповноваженою на це особою (органом); письмове

клопотання потерпілого чи захисника у конкретному провадженні. Також, мають бути зазначені конкретні вимоги до фахівця; перелік питань які необхідно поставити експерту; перелік предметів що підлягають дослідженню [4].

Інструкцією з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591 «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» надано вичерпне визначення, що саме є об'єктом судової експертизи. Об'єктами дослідження є будь-які матеріальні носії інформації (сліди або їх копії, документи, речовини, зображення, вихідні дані тощо) та/або відомості про них та порівняльний матеріал, що надходять до ДНДЕКЦ, НДЕКЦ з метою дослідження під час проведення судової експертизи або експертного дослідження [5].

Як раніше було зазначено, суд призначає експерта або експертну установу, за згодою обох сторін, або ж у випадку, якщо цієї згоди не було досягнуто у встановлений строк, він сам призначає експерта або експертну установу. Варто зазначити, що в окремих випадках, адміністративний суд має право самостійно призначити експерта або експертну установу для проведення певної експертизи.

Відповідно до статті 9 Закону України «Про судову експертизу», особа або орган, які призначають або замовляють судову експертизу, можуть доручити її проведення тим судовим експертам, яких внесено до державного Реєстру атестованих судових експертів або іншим фахівцям з відповідних галузей знань, якщо інше не встановлено законом.

Експертом може бути будь-яка особа, яка відповідає нижчезазначеним критеріям:

– добре знається в певній галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду;

– має відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшла відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестована та отримала кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності, у порядку передбаченому Законом України «Про судову експертизу»;

– особа може бути експертом лише за умови, що їй повідомили про відповідальність, яку вона буде нести за надання завідомо хибних висновків експертизи.

– Відповідно до ст. 11 Закону України «Про судову експертизу», як експерт, може залучатися особа, яка відповідає хоч одному з наведених нижче критеріїв:

– особа визнана судом, в установленому законом порядку, недієздатною;

– особа має не погашену або не зняту судимість (на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення правопорушення, пов'язаного з корупцією);

– особа, на яку протягом року накладалося дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації судового експерта [3].

Статтею 7 Закону України «Про судову експертизу» визначено, що судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи та відомчі служби.

Окремі випадки передбачені судом визначають, що судово-експертна діяльність може здійснюватися такими державними спеціалізованими органами: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністер-

ства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

У зв'язку із появою та модернізацією технологій, які спричиняють розвиток кола досліджень експертів, виникають та розширюються нові види експертиз, що викликають потребу в появі нових експертів та вдосконаленні експертних установ.

Згідно з процесуальним критерієм КАСУ, можливо виділити чотири основоположних види проведення судових експертиз:

- 1) комісійна;
- 2) комплексна;
- 3) повторна;
- 4) додаткова.

Комісійна судова експертиза проводиться двома або більше експертами одного наукового спрямування з метою прискорення експертизи та надання більш об'єктивних висновків [6].

Комплексну судову експертизу проводять експерти різних напрямів. Як правило, вона використовується коли для висновків потрібні результати експертів різних спеціальностей [7].

Повторна судова експертиза може проводитися комісією експертів, коли кожен проводить дослідження окремо, а потім вони формують загальний висновок [4].

Додаткова судова експертиза, згідно статті 107 Господарського процесуального кодексу України, ця експертиза може бути призначена якщо висновок фахівця є суперечливим або неточним, тоді за клопотанням учасника справи або з ініціативи адміністративного суду може бути призначена додаткова експертиза, яка доручається тому самому або іншому експерту (експертам) чи експертним установам [8].

При формуванні висновку експерта (на замовлення сторони у справі) також зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду, а експерт усвідомлює, яку саме відповідальність він несе за завідомо неправдивий висновок. КАСУ містить окрему норму про права та обов'язки експерта, в якій прямо зазначено: експерт, який склав висновок на замовлення учасника справи, має ті самі права та обов'язки, що й експерт, який проводить експертизу за рішенням суду. Крім того, після встановлення стороною провадження наявності підстав для відводу експерта (який склав висновок на замовлення іншої особи) такий висновок не приймається адміністративним судом до розгляду, якщо тим самим судом буде встановлено, що такі підстави є [3].

Вчасно призначена експертиза, правильно інтерпретований висновок цієї ж експертизи, дає дуже великий шанс на перемогу у тій чи іншій справі, не тільки в адміністративному провадженні, але й в інших гілках судової влади. Варто пам'ятати, що це можливо тільки за умови, якщо висновок експерта відповідає всім поставленим вимогам, які зазначені в статті 101 КАСУ та в інших нормативно-правових актах.

До основних вимог, щодо винесення висновку експертом або експертною установою, можна віднести такі пункти:

– предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань;

– висновок експерта має бути викладений та приєднаний до певної справи у письмовій формі;

– у висновку експерта повинно бути зазначено: коли, де, ким (ім'я, освіта, спеціальність, а також, за наявності, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта, стаж експертної роботи, науковий ступінь, вчене звання, посада експерта), на якій підставі була проведена експертиза, хто був присутній при проведенні експертизи, питань, що були поставлені експертові, які матеріали експерт використав;

– у висновку експерта має бути зазначено, що він проінформований про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а у випадку призначення експертизи судом – також про відповідальність за відмову без поважних причин, від виконання покладених на нього обов'язків [3].

Інститут судової експертизи регулює правовідносини, що виникають під час здійснення процесуальних дій слідчими та судовими органами щодо отримання певних доказів, а саме висновків експерта. А розвиток судової експертизи свідчить про становлення та існування відповідної правової системи у нашій державі [9].

Висновки. Аналізуючи весь вищевикладений матеріал, можна зробити висновки, що судова експертиза є складним процесом при судовому розгляді конкретної справи, який складається з багатьох етапів та має певні нюанси. На підставі даної статті, можна дати визначення терміну «судова експертиза» в адміністративному судочинстві, а саме: судова експертиза в адміністративному провадженні є самостійною правовою системою, яка є сукупністю певних норм та законів про адміністративне судочинство, що регулюють правовідносини, які виникають під час адміністративного процесу, в частині призначення та проведення експертиз, отримання та оцінки висновків експертів для всебічного розгляду справи.

Також, судова експертиза в адміністративному процесі об'єднує в собі ряд досліджень окремих фактів певних адміністративних справ, які виконуються спеціально визначеною особою, яка призначається рішенням адміністративного суду або з ініціативи учасників справи, яка має спеціальні знання в галузі науки та мистецтва, технології, майстерності тощо, утворюючи таким чином новий засіб доказування – висновок експерта. Висновок експерта безпосередньо впливає на винесення вироку, тому експерти мають бути неупередженими, не підлягати тиску, як зі сторони позивача (обвинувачення) та і зі сторони суду. Для упередження впливу на експерта, рекомендується запровадити наступні заходи:

1. В матеріалах, які направлені на проведення відповідної експертизи, не повинно бути зазначено особу та справу, з приводу якої проводиться дослідження. Для ідентифікації висновку експертизи можна використовувати кодний показник визначений судом до відповідної справи.

2. Створити незалежну комісію, яка вибірково методом буде перевіряти надані висновки експертів до суду. У разі виявлення висновку, який не відповідає дійсності, комісія має направити матеріали перевірки до правоохоронних органів для визначення відповідальності відповідному експерту за надання неправдивого висновку;

3. При виникненні неодноразових суперечливих висновків по одній експертизі, направляти матеріали даного дослідження неупередженому експерту поза межі області, для уникнення впливу на результати висновку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Снігер'єв О. П., Андренко С. О., До питання з визначення поняття судової експертизи в адміністративному провадженні. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. 2018. Том 18. С. 656. URL: https://www.hniise.gov.ua/user_files/File/files/2008.pdf
2. Закон України «Про судову експертизу» / *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1994). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV / *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

4. Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>
5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 17.07.2017 № 591 «Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text>
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.1997. № 8. «Про судову експертизу в кримінальних і цивільних справах». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS97004?an=1>
7. Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства НПК КАС України ст. 84. URL: <http://mego.info/%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F-84-%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BD%D0%B0-%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0>
8. Господарський процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1992, № 6, ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
9. Снігерьев О. П., Андренко С. О. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. 2018. Том 18. С. 656. URL : <https://khrife-journal.org/index.php/journal/article/view/203>